

enato

jean gebser

pravskost a pravvera

Jean Gebser byl velmi vážně nemocen, když jsem se s ním setkal v Bernu: nevyléčitelná choroba (astma) a bezmocné přihlížení beznadějně mentálnímu počínání lidí Západu - to vše způsobovalo jeho pesimismus, který byl ovšem v posledních měsících prozářen nadějí: vidinou mladých nadšených lidí. Když jsem mu řekl, že musí napsat ještě jednu kapitolu ("dodatek") ke svému dílu, aby dal ukazatel mladým lidem, slabě se ušmál na Jo - svou ženu - a řekl: "Ano, musím to napsat".

Když jsem se za rok opět dostal do Gebserova domu, zastihl jsem už jen Jo: na mou prosbu pustila magnetofon s poslední Jeanovou přednáškou. Naslouchali jsme té nedopsané kapitole jeho testamentu, přednášce s názvem Urangat und Urvertrauen. Padala slova vyslovovaná s velkým úsilím, zvolna, ale jasně: víc než dvě hodiny mu posluchači v Tutzingu soustředěně naslouchali a byli si téměř jisti, že už ho neuslyší...

Hlavní částí tohoto "testamentu" je zde uveřejněný text "Prázdnost a pradávěra".

Pradávěra není stav ani pocit. Je to jistý postoj, a to vnitřní postoj: a současně jisté uspořádání. Je to jak spočínutí, tak i pohyb: přesněji řečeno: spočínutí i pohyb - v naprosté shodě s Tomášovým evangeliem a také ve smyslu taoistické wu-wei, to znamená schopnosti "konat nečinně". Toto "nečinné konání" je zde nazváno vnitřním postojem. Tato Innerheit (niternost) - abych užil Hölderlinova obratu - ji umísťuje do neviditelná. Ale to, co je vskutku neviditelné, je duchovní. Proto by se mělo říct: pradávěra je účast, vědomá účast na duchovnu, nezlomném, nezvratném duchovním pořádku.

Prázdnost narodil od pradávěry je stav a pocit. Není to tedy postoj, nýbrž nedostatek postoje: nedostatek vůbec, nedostatek podstatného. A každý nedostatek v sobě obvykle nosí jakousi trvalou nevyslovenou touhu. A kde je touha, tam se pohybujeme v psychické oblasti, a často dokonce v čistě negativní, zvířecko-

existenciální. Průzkost je jev psychický, a tím pádem je to nedostatek podstatného, duchovního prvku, ale současně je to touha po duchu. Je to ustavičné rušení sebe sama, tj. toho, kdo průzkostí upadá.

O průzkosti, pokud vím, už se mluvilo nejménou: mluvil o ní např. hrabě Hermann Keyserling, který ji ve svých Jihoamerických meditacích přiřadil jako protikladný jev prahlad. O pradůvěře naproti tomu, jak se zdá, se ještě nemluvalo - nanejvýš ve smyslu jakéhosi utužení, podepření.

KONSTELACE ÚZKOSTI

Úzkost a důvěra nejsou protiklady, nýbrž póly, které si vzájemně odpovídají a vzájemně se doplňují, vždy s jedním se vyskytuje i druhý. Tento pólový charakter dvou vzájemně se podmiňujících jevů jim dává psychický ráz. Úzkost nabývá svých pravých obrysů, svého potvrzení, viditelnosti teprve díky svému druhému pólu - důvěře. Toto zvlášť podtrhněme, abychom neupadli v nebezpečí, že budeme nazývat úzkostí činitele či konstelace, které

uvolňují, vzrůstá úzkost, jako je strach, fobie, psychický úraz (trauma).

POLARITA A DUALITA

Možnost takového omylu je dána dnešním ztotožňováním polarity a duality, poněvadž se ztratilo ponětí o podstatě a povaze polarity a polarita je chápána racionalisticky, racionalizovaná jako synonym duality. Polarita je základní forma určující život a její zaměňování s dualitou způsobilo rozbití našeho myšlení a vědomí a způsobilo rozpolcení a rozkouskování naší skutečnosti, Polarita znamená doplnění, zakouší ještě celek; dualita naproti tomu je naším intelektem prováděná protikladnost, která vidí jen části. Dualismy jsou nadto veličiny vzájemně se vylučující, nepřátelské. Z intelektu, po té co ztratil rozum, který ještě dnes ví, co je polarita, se stalo *r a t i o*. Ratio znamená v první řadě část a teprve potom myšlení: upřednostnění ratia rozdělilo, rozštěpilo naší skutečnost... Zůstává jen zděšení a úzkost: velké neodvolatelné roztětí,

rozklad, pád v holou existenci, na niž zůstal odkázán život.

Za dualistický pár pojmů je např. pokládán časný svět - onen svět. Ovšem taková formulace štěpí původní prvotní celek. Zdá se, že ji užívají zvláště ti, kteří chápou život a smrt jako protiklady a postulují tak nemožnost smíření viditelné sféry a časného života s tím, co devalvují jako sféru neviditelnou, onen svět, smrt. Žádá z těchto dvou konfigurací nepředstavuje protiklad, nýbrž si vzájemně odpovídají, jsou to různé formy téhož, jsou to polaritní konfigurace. Není mezi nimi dokonce ani příčinná vazba, která by např. mohla vysvětlovat smrt jako následek života. Není to tedy ani dvojitost ani následnost. Jsou to vždy výrazy celku: nedílné, nerozlučitelně se sebou spojené, vystupující vždy spolu, vždy současně přítomné. Týká se to jak těchto jevů obecně, tak i každého jednotlivého člověka, neboť se vždycky podílíme na obojím, i když je racionálně oddělujeme. Ale když je oddělujeme, trháme sebe sama i naši skutečnost,

uzavíráme se v těsných hranicích, upadáme v úzkost, stáváme se úzkostí.

Mluvíme o protikladech, myslíme-li na narození a smrt; ale nejsou to protiklady, nejsou to ani póly: i smrt je zrozením. A jak je to s počátkem a koncem? To je další libovůle, smutný konec rozšířeného kruhu či spirály deformované do jedné roviny. A jak je to s dvojicí: vědomí - nevědomí? Existují přece jen různé stupně intenzity vědomí... Zůstaňme jen u těchto příkladů, jakkoliv existují ještě mnohé další.

NUTNOST NEPŘEDPOJATOSTI

Co mají uvedené úvahy společného s novým integrálním vědomím? Stalo se zřejmým, že doseavadní nerušený průběh dualistického myšlení se v nejvyšší míře realizoval v myšlení racionálním. Zatímco hledíme-li na tyto dualismy ze strany integrálního vědomí, ukazují se jako neadekvátní vůči nové skutečnosti, která se konsteluje vlastně díky integrálnímu vědomí. Poněvadž průzkost a pradávěra - na rozdíl od

úzkosti a důvěry - nejsou póly, a tím méně protiklady, protože jejich vztah je možno postihnout integrálním vědomím, protože pradůvěra je integrální důvěra, - proto vylo nutně zdůraznit neschopnost především dualistického myšlení znázornit prauzkost a ještě více pradůvěru. Za chvíli se ještě jednou vrátíme k tomuto komplexu různých forem myšlení jako i různých obrazů skutečnosti. Ale předtím musíme obrátit pozornost ještě na jeden okruh problémů.

TŘI ŽIVOTNÍ PROBLÉMY

Jsou tři základní otázky, které si člověk čas od času klade, ať už vědomě nebo nevědomě. Jsou to otázky: "Odkud přicházím?" "Kdo jsem?", "Kam jdu?".

Dokud nenajdeme na tyto otázky odpověď, do té doby vládne prauzkost. Z ní pocházejí - v té míře, v jaké si tyto otázky uvědomujeme - různé úzkosti biologické, psychické a intelektuální. Ty pak uvolňují agresi nebo depresi - pár protikladů, které mohou vést ke zničení nebo sebezničení. Jen ten, kdo najde odpověď na tyto tři otázky,

probouzí se do pradávěry a je tak osvobozen od prauzkosti. Je těžko uvěřit, že člověk tak překonal prauzkost navždy, ba dokonce že mu nehrozí žádná recidiva.

PRADÁVĚRA REALIZOVANÁ ŽIVOTEM

Takové tvrzení by bylo arogancí, byla by to hanebná nezodpovědnost, kdyby postoj pradávěry nebyl v lidských dějinách skutečně realizován konkrétními lidmi. Lidmi, kteří dokázali žít v pradávěře z hloubi svého duchovního dědictví a díky takto získané duchovní základně. V naší kulturní sféře se to týká především Mistra Eckharta. Ale je jich jistě mnohem víc, než si myslíme: já sám, stejně jako každý z nás, jsem se setkal s mnohými muži a ženami, kteří žili v pradávěře. Ale poněvadž nepůsobí nápadnými činy, ani slovy, nýbrž svým postojem, zůstávají nepovšimnuti a nepoznání těmi, kteří nakonec ani ten jejich postoj nepoznají. Výpovědi těch, kteří se podílejí na pradávěře, jsou jen okrajové poznámky, tak jako zmínky Ježíšových učedníků předávané pouze jako agrafta. Tato pradávěra je postoj,

který je zakotven v univerzální duchovní-
božské lásce. "Dokonalá láska zahání strach",
píše sv. Jan. Pro něho jsou strach a doko-
nalá láska synonyma prázdnosti a pradávěry.

NASLOUCHAJÍCÍ MYŠLENÍ

Základní tvrzení zní, že prázdnost je
likvidována, poražena a vypuzena pradávěrou.
Je to duchovní událost, která má úplně jiný
charakter než všechny psychické nebo men-
tálně-racionální události. V psychické sfé-
ře je úzkost ohraničena důvěrou. Jsou to
navzájem se měnící a kompenzující stavy.
A tak jako důvěra v sobě nosí hrozbu úz-
kosti, tak její druhý pól, úzkost, nosí v
sobě ochrannou důvěru. Docela jinak je to
s úzkostí ve sféře racionální, to znamená,
když ji neuvažujeme psychologicky, nýbrž
pojmově a racionálně.

Ještě před několika desítkami let bylo
možno definovat úzkost a důvěru jako vzdá-
lení se od Boha a přiblížení se Bohu. Tento
dualismus však je - jako mnoho jiných -
falešnou alternativou. Bůh není nikdy ani
vzdálený ani blízký: je přítomen vždy

a všude. Blízkost či oddálení je ovšem možno chápat jako relaci. V každém případě mnoho forem úzkosti má charakter relace. Ale copak se lidé, obtížení takovými komplexy, mohou natolik osvobodit z uzavřenosti a omezení svého já, aby získali pradávěru? Časem se to může podařit: naproti tomu ti, kteří se pokoušejí zvládnout úzkost racionální cestou, nedosáhnou nikdy cíle. Krom toho položit si za cíl dosažení pradávěry už samo znemožňuje její dosažení.

(...)

Kdo přistupuje k řešení problému úzkosti racionálně, kdo si pomáhá racionálním myšlením a zatratil mentální a dokonce i psychický rozum, ten je předem odsouzen k nezdaru. Výlučně racionální myšlení dualisticky štěpí skutečnost. Může být sice užitečné pro určité myšlenkové postupy, ale stává se nebezpečným, když psychické stavy a obsahy redukuje na pojmy. Kdo uvažuje úzkost jako pojem, jen potvrzuje své neobyčejně tragické odloučení, nemožnost kontaktu, ztracení, jež jsou charakteristickými rysy ratio (intelektu), které v žádném

případě nevedou k pradávěře.

JEDNOTA A IDENTITA

Předpokladem této spolupráce je odpověď na tři výše uvedené otázky. První krok v tomto směru jsme už udělali, když jsme si ujasnili, že "onen svět", vyhnaný dočasně z tohoto světa, je v něm ve skutečnosti přítomen. Tento fakt pro nás není ani vírou, ani věděním, nýbrž evidencí. Světy nejsou ani dualisticky rozdělené, ani doplňkově polarizované, nýbrž jsou totožné, jsou identitou.

Záměrně mluvím, o identitě a ne o jednotě, protože se slovem "jednota" se vybavuje patriarchální jednička. Jedno i druhé, "onen svět" i časný svět existují pro integrální vědomí současně a společně utvářejí náš život, i když duchovní transcendentní síly jdou hlouběji ke kořeni než jejich dočasné manifestace. Totéž se týká života i smrti: Život sídlí nejen v dočasném světě, a smrt není jen na onom světě. Neviditelné má základní podíl na viditelném, tak jako duchovní světlo je přítomno v celém dočasném světě.

ANI POČÁTEK, ANI KONEC

Jaké důsledky bude mít toto vidění skutečností, které překonává rozštěpení, ale přesto nepopírá ani vážnost polárně se doplňující struktury světa v psychické sféře, ani dualistické rozlišování a dělení systémů mentálně racionálních? Jaké důsledky má nahlížení, které nahlíží celek? Jedním z důsledků je, že nemůžeme mluvit o nějakém počátku ani o nějakém konci. Nemožnost oddělit počátek od konce znamená popření změn, nýbrž jen potvrzení toho, že spočínutí i čin jsou vždy rovnocenné. Ale především, celek, na němž se podílíme, nezná počátku ani konce. Jaký to má pro nás význam, že zrození není počátkem a smrt není koncem, jinými slovy, že žijeme jak před zrozením, tak i po smrti? Jak je to možné? Když víme, že v našem životě je vždy přítomná smrt, pak je i v naší smrti přítomen život, tak jako v dočasném světě "onon svět" a v "onom světě" svět dočasný.

Tak se vracím k onomu prve zmíněnému tématu, které je už dva tisíce let na indexu. Když je jeden svět obsažen v druhém, pak

náš nynější život není ani první ani poslední. Už Písmo svaté o tom ví: Petr, Pavel i Jan nám zachovali Kristovy výroky, které o tom hovoří. Vzpomeňme tu alespoň Kristovu rozmluvu s Nikodémem. Také v apokryfním evangeliu Tomášovu, později vykřičeném jakožto gnostickém, o tom Kristus mluví. U nás potlačená nauka o reinkarnaci je v Asii teprve nyní vytlačována maoismem. Poznáni, že existujeme, že se rodíme znovu, že žijeme od zrození ke zrození, je podmínkou probuzení se do pradávěry.

NEZAHLAZENÁ VZPOMÍNKA

Co má společného nauka o reinkarnaci a pradávěrou? V každém z nás dríme nějaká nezahlazená vzpomínka na tak zvané neviditelné, transcendentní obsahy, které je těžké si uvědomit stejně jako vyvolat vzpomínkou na minulé vtělení. Ačkoli se stávají případy takového rozpomenutí - víme to o Pythagorovi a mnoha dalších - přesto to nejsou závažné vzpomínky. Neunesli bychom určitě tolik vzpomínek. Podobně jako v přítomném životě je důkladné zapomenutí závažné a nutné

pro život. To, co nás přenáší z života do života, není naše ustavičně se proměňující já, jež my, lidé Západu, sobecky rozmazluje, nýbrž je to naše nejnaternější substance, naše intimní duchovní jádro, které je v každém novém životě stále víc utvářeno a posilováno. Toto jádro se proměňuje v substanci, a proto je nezahleditelnou vzpomínkou. Ono "ví" po svém i dnes o všech stále přítomných zásvětích. A jsou lidé, pro něž je to postižitelné a evidentní. Nauka o identitě dočasného a zásvětí je dostatečnou pomůckou v probouzení pradávěry. A stačí to? Kdo si uvědomil tyto vazby pojící náš původ, cíl a vlastní duchovní substanci, komu se staly zjevnými, ten už se nebude cítit "vyvržený" do světa, nýbrž bezpečně ponořený do celku. To je pradávěra, která vypudí prázdkost a tak ji překoná.

VÍRA - VÍDĚNÍ - EVIDENCE

To se samozřejmě týká viditelného i neviditelného světa. Odedávna lidé věří v existenci ducha, říkají tomu důvěra v Boha. Dnes, kdy díky integrálnímu vědomí se nám

stává zjevným, že to, co se dosud nedalo sladit, je jedním celkem, roli víry a vědění přebírá evidence (očividnost). A podobně nedostatek já a jáství, jež převážně inklinovalo k egocentrismu, stává se svobodou od (egoistického) já. Svoboda od já je základem pro naši účast na integrálním vědomí, na pradávěře, na neviditelném duchovním světle. Ono neviditelné, "nedostupné", "nestvořené" světlo je přece průzračné (transparentní), proniká vším, všemi věcmi. Dokonce i slunečním jasnem a stínem. Kdo kdy byť i na zlomek sekundy spatřil ono světlo, ten se probudil do pradávěry, ba co víc, pradávěra se probudila v něm, neboť ona je přece vrozená každému, tak jako neviditelné světlo je vždycky v nás. Je možno je vidět, je možno je vnímat, Snad každý z nás, byť i na chvílku, byť i ve snu, je aspoň jednou v životě zakusil, i když si to možná neuvědomil.

Činnost a postoj, čin a spočinutí. Schopnost spatřit toto světlo a probudit se tak do pradávěry může být darem nebo nečekaným otřesen, což se ovšem stává zřídka. Tato

schopnost se také může probouzet postupně. Všecky závažné formy meditace k tomu vedou. Která z nich bude pro mě vhodná, to záleží na stupni duchovní substance, již jsem dosáhl v předcházejících životech. Vždycky ovšem záleží na vlastním úsilí. Kupovat si mantru znamená šidit sebe sama, nerozvázná jóga je škodlivá pro naše (západní) síly vědomí a narkotika jsou bebevražděným arháním tím, co se může díky střizlivému a plnému odevzdání stát všeobjímající skutečností. Bez oddanosti není probuzení. Jestliže do hry vatoupí zaměření k cíli nebo se ukáže nedostatek plného oddání, tehdy se posílí temnota a netrpělivost všechno zničí. Bezpodmínečná oddanost je zvláště těžká pro Evropana a západního člověka.

Bylo by velmi dobré pro budoucnost světa, ohroženého dnes rozkladem z nedostatku účasti na duchu, aby alespoň několik lidí o sobě mohlo s plným vědomím říct to, co nám zvěstuje evangelium Tomášovo ve svém padesátém výroku:

"Ježíš řekl: Řeknou-li vám: ,Odkud jste?', odpovězte jim: ,Přišli jsme ze

světla, z místa, na němž Jás povstal sám ze sebe'. (...) Když vám řeknou: ,Kdo jste?', odpovězte: ,Jsme Jeho synové vybraní Živým Otcem'. Když se vás zeptají: ,Jaké je znamení vašeho Otce ve vás?', odpovězte jim: ,Je to čin a spočinutí'".

Kdo dovede takto odpovědět, je volný od prázdkosti a zakotvil v pradávné. Víc není třeba. Kéž by tomu tak bylo.

Jean Gebser /1905 - 1973/ - švýcarský kulturní filosof, teoretik vývoje lidského vědomí. Uvedený text pochází z knihy Verfall und Teilhabe, Salzburg 1974.

